

DE REFORMATIE

WEEKBLAD TOT ONTWIKKELING VAN
HET GEREFORMEERDE LEVEN

DIE OWE JEUGD VERNIEUWT ALS EENS ARENDS PSALM 109:3

Onder redactie van Prof. Dr K. Schilder. — Het nadrukken van de inhoud van dit blad is verboden overeenkomstig de Wet op het Auteursrecht.

Medewerkers: Ds F. A. den Boeft, Helpman; Ds E. T. v. d. Born, Amersfoort; Drs R. H. Bremmer, Zwolle; Ds J. van Bruggen, Assen; Drs D. J. Buwalda, Kampen; Prof. P. Deddens, Kampen; Ds L. Doekes, Hilversum; Ds D. van Dijk, Groningen; Ds J. Francke, Rotterdam; Prof. B. Holwerda, Kampen; K. v. Huizen, Groningen; A. Jansse, Breda; Dr P. Jasperse, Leiden; Ds B. Jongeling, Apeldoorn; Ds H. Knoop, Rotterdam; Ds J. Meester, Amsterdam; Mr Dr J. Meulink, Enschede; Drs H. M. Mulder, Kampen; Rudolf van Reest; Dr G. K. Schoep, Den Haag; A. Schilder, Den Haag; Ds H. J. Schilder, Utrecht; Ds J. Smelik, Groningen; Ds J. P. v. d. Stoel, Grootegast; D. Stroot, Bussum; Prof. Dr C. van Til, Philadelphia, Pa, U.S.A.; Prof. C. Veenhof, Kampen; Ds G. Visée, Kampen; Ds C. Vonk, Schiedam; Ds F. de Vries, 's-Gravenhage; Ds D. K. Wielenga, Rotterdam; A. Zijlstra, Groningen.

Alle stukken bestemd voor de Redactie: Prof. Dr K. SCHILDER, Vloedijk 14, Kampen; voor medewerkers: rechtstreeks aan hen of aan de administratie.

Adm.-adres: Oosterbaan & Le Cointre N.V., Goes, Tel. 2424 — Postrek. Nummer 406040 ten name van „DE REFORMATIE“, GOES.

Abonn.: f 4.50 per halfj., buitenl. f 11,— per jaar; losse nummers 20 cent, alles bij vooruitbetaling. Advertentiën: 20 cent per m.m.

INHOUD: Hoofdartikel: Onze vaders en de lutherssen. 7. — Uit de Schrift: De wortel der waarachtige reformatie (Jes. 66:1, 2). — Op en om 't kerkplein: „Onge-dierte“ en „wolken van parfum“. — Kerkelijk leven: Een Herder..... één kudde, 8. — Overdracht Rectoraat Theol.

Hogeschool. — Overzicht Fata Theol. Hogeschool. — Pol. en Soc. leven; Enige cijfers en feiten betreffende vrouwenarbeid. — Perschoon. — Gedicht. — Lit. en Kunst: Enige ophelderingen rondom „Stijl“. — Kerknieuws.

Andreas Nescher vermeldt dit daags daarna in een brief naar Amsterdam, en voegt er aan toe, dat hij toch nog heeft geprekeerd, zoals ook de gereformeerden nog hun diensten hebben gehouden. Behalve deze brief van Nescher²⁾ is er ook een bewaard gebleven van Jan van Leemput, eveneens daags na hemelvaartsdag geschreven. Uit beide brieven geef ik een citaat door:

Van Leemput schrijft:

„Dan, wy kunnen Ul. niet verbergen, dat wij Ul. niet en souden laten weten, hoe dat de Calvinistische predikanten alhier³⁾ by ons soo schandelycken en onkristelycken op ons, ende onser reynder Leere, met alle onbehoorlycke onkristelycke scheltwoorden, die sy mogen bedencken, dagelycx lasteren ende schelden, waardoor sy tewege brengen, datse de ongestadige gemoeden harer toehoorders opt alderhoogste op ons verbitteren“.

Vervolgens vertelt hij, dat men in de lutherse gemeente overwogen heeft om de geloofsbelydenis bij de magistrat in te dienen als antwoord op die lasteringen, maar dat men gemeend heeft eerst nog de hemelvaartsdag te moeten afwachten om te zien, hoe het dan op de calvinistische kansels zou uitpakken. En dan volgt het relaas van de preek van de jeugdige Nicolaas Casparzoon:

„Hy seyt: de Confessionallisten hier te lande syn nieuwe ketters, die de oude ketterye van den Eutichius voor den dach brengen; maken van Kristo een onnaerdich monstrueus lichaem, een monstrueuse natuur, half Godt ende half mensch; die int Calcedonische consilium verdoemt sy. Dese Ubiquitisten gelooven niet, dat Kristo ten hemel is gevaren, maar dat syn lichaem is verdwenen. It(em), dat sy met dese nieuwe leere versaken het lyden ende sterven Jesu Kristy. It(em), daer is noyt grouwelycker ketterye gevonden sint Kristy geboorte. Sy syn een oude ketterye (Marcion(s), een gebroetsell Eutichius; dat de Martinisten syn schenders ende verbrakers des lichaems Kristy. It(em), haere leere is een versackinge ende schwinghe (? is niet goed leesbaar) van de hemelvaart Jesu Kristy, dat sy Kristum als een afgodt eeren, mits sy hem aendichten ende leeren over all te wesen. Siet wat een vals lichaem sy Kristo aangepast hebben. It(em), dat haere leere is eene omkeeringhe ende verwoestinghe alle der artikulen des kristelycken geloofs, ende door haer wort ontkennd die toecomste onses Heeren Jesu Kristy. Dat de Ubiquitisten de heylighe Schrift verduysteren, die gelyck uytzinnighe menschen tegen malkanderen loopen. It(em), sy syn nieuwe menschen, droomgeesten, die tot den tuymelgeest der dwalinghen overgelevert syn. Jao Godt heeft se overgelevert in een verkeerden sin“.

Na over de dwalingen der lutherssen te hebben gesproken, vervolgde de spreker met vermaningen aan het adres van de overheid; we lezen:

²⁾ De toen ongeveer 60-jarige Andreas Nescher, een man van middelmatige begaafdheid, werd in de nazomer van 1603 door Amsterdam als leenpredikant afgestaan aan Rotterdam, dat tevoren nu en dan door predikanten „van alders“ bediend werd. In 1604 kreeg hij er een vaste aanstelling (waarop hij zinspeelt in zijn brief van 23 Mei). Hij is tot zijn dood in 1632 in Rotterdam gebleven.

³⁾ In Rotterdam stonden toen de volgende predikanten in de Gereformeerde Kerk: de oude Caspar Grevinchoven, die twee jaar later (1606) is gestorven; zijn zoon Nicolaas, Casparzoon genoemd, een jonge heethoofd, die later een vurig remonstrant is geworden; en Franciscus Lansbergen, later ook naar het remonstrantisme afgezet. In 1604 vestigde zich in Rotterdam de emeritus-predikant Adriaan Smout, een fel contra-remonstrant, en in 1606 kwam er bij de (gereformeerde) Waalse Kerk Cornelis van Gesel, die later eveneens tot de contra-remonstranten behoorde.

Onze vaders en de Lutherssen - in verband met de artt. 27-29 N.G.B. (VII)

(Bijdrage tot kennis van de verhouding van de Gereformeerden tot de Lutherssen in ons land van omstreeks 1571 tot 1620)

„NOYT GROUWELYCKER“.

„Daer is noyt grouwelycker ketterye gevonden sint Kristy geboorte“ (II).

Zo was er in ons land dus omstreeks de eeuw-wisseling toenemende activiteit van de lutherssen, wat de kerkelijke vergaderingen in 1601 aanleiding gaf, zich op maatregelen te bezinnen. En de daarop gevolgde polemiek van Nicolaas tegen Plancius betekende het opsteken van een storm.

De felheid, waarmee de gereformeerden de lutherssen in de prediking aangrepen, kan al blijken uit enkele opmerkingen in de acta der synode. Veel is er echter niet bekend. En toch zijn we niet geheel onkundig, dank zij het feit, dat een niet-onbelangrijke verzameling handschriften uit die tijd bewaard is gebleven, hoofdzakelijk correspondentie tussen lutherssen van Rotterdam en Amsterdam, waaruit we voldoende beeld krijgen van de situatie in Rotterdam, en ook wel enigszins van die in heel Holland¹⁾.

In 1603 heeft de vroedschap van Rotterdam in een resolutie van 20 Juli uit vrees voor „eenighe commotie ofte swaerheydt“ aan de burgemeester opgedragen, enige van de voornaamste lutherssen te ontbieden en te vermanen, geen openbare religie te oefenen, maar in alle stilheid in de huizen samen te komen. Dit was twee jaar nadat de synode van Gouda al had uitgesproken, dat drang zou worden uitgeoefend om de conventikels der lutherssen geheel te verbieden. Maar de magistraten liepen gewoonlijk niet zo vlug achter de besluiten der kerkelijke vergaderingen aan! Dat men er echter nu wel toe overging, om althans de openbare samenkomsten te verbieden, zal wel verband gehouden hebben met het feit, dat in Maart van dat jaar een tweetal deputaten der zuidhollandse synode in de vergadering van de Staten van Holland een klacht ter tafel kwamen brengen over de zaken in Woerden en in dat verband ook vroegen om orde op zaken te stellen in Amsterdam en Rotterdam. Een beslissing werd toen wel niet genomen, maar er scheen toch wel voldoende aanleiding te zijn geweest voor de rotterdamsche vroedschap om de bovengenoemde resolutie te nemen. De lutherssen hebben er zich intussen in geschikt. Men had in Woerden voldoende voorbeeld

¹⁾ Deze handschriften zijn in het archief van de Luth. Gem. te Amsterdam; een afschrift van J. C. Schultz Jacobi bevindt zich in de gemeentelijke universiteitsbibliotheek te Amsterdam. De resolutie van de vroedschap van Rotterdam, 20 Juli 1603, en een brief van de kerkeraad van de luth. gemeente aan die van de Geref. Kerk van 4 Maart 1607 staan afgedrukt in de „Geschiedenis der Evang. Luth. Gem. te R'dam“ van J. C. Schultz Jacobi.

om te weten, dat het met de Staten kwaad vechten was! En de gunstige attesten, die de lutherssen, die na de val van Antwerpen in 1585 zich met duizenden hadden verspreid over Holland en Utrecht (de rotterdamsche gemeente had aan deze vluchtelingen-invasie haar ontstaan te danken!), van de raad van Antwerpen hadden meegekregen, alsmede een reeds vroeger gegeven attest van de prins, hadden bewezen weinig indruk te maken. En dus begon men alle openbaarheid te vermijden, gedroeg men zich zo onopvallend mogelijk, werd niet al te luid gezongen en verliet men steelsgewijze de godsdienstige samenkomsten. Van een samenkomen in particuliere woningen was echter geen sprake. Dat ging trouwens ook moeilijk, waar de gemeente toen naar schatting een 400 zielen zal geteld hebben; men bleef in het gebouw, waar men tevoren placht te vergaderen.

Volgens een schrijven van een der vooraanstaande ouderlingen, Jan van Leemput, aan een amsterdamsche ambtsbroeder, Geeraert Verpoorten, gedateerd 17 April 1604, werd in die week of de daaraan voorafgaande (de brief werd 's Zaterdags voor Pasen geschreven) door de Officier van Justitie een slot aan de deur van het vergadergebouw bevestigd. „Dan de oorsake onser verstoringhe is door het schrijven van Ul. overheyt binnen Amsterdam hier comen, alsoo wy hier berecht syn, comende uyt het boek van Hamborch“. Bedoeld zal wel zijn het 1ste boek van Nicolaas tegen Plancius, waarvan de eerste exemplaren in Amsterdam in beslag waren genomen. En vermoedelijk moet dit citaat aldus gelezen worden, dat op aanschrijven van Amsterdam de justitie zich in Rotterdam met het geval heeft bemoeid en de sluiting van het bedehuis op haar bevel heeft plaats gevonden. Misschien is te concluderen, dat men in Rotterdam met de later-uitgegeven hollandsche vertaling heeft gecolpoorteerd, of mogelijk enig aandeel heeft gehad in deze uitgave. Zekerheid hebben we niet. Toen de lutherssen zich hierover verstonden met een der burgemeesters, werd hun geraden, dat zij een schuur of pakhuis zouden zien te bemachtigen, wat dan wel door de vingers zou gezien worden. Er blijkt uit deze mededeling, dat de plaatselijke machthebbers toch niet algeheel antipathiek tegenover het lutherse deel van de bevolking stonden.

Naar de zin van de predikanten was deze welwillende houding echter allermint. Al lang drongen zij er bij de magistraten op aan, dat de lutherse conventikels zouden verboden worden.

Zo ging men dan de hemelvaartsdag tegemoet, 27 Mei. In Rotterdam woedde toen de pest, al zal het wel niet in grote omvang geweest zijn, daar de kerkdiensten nog konden doorgaan. De Lutherse predikant

„Datse sulcken ketterye met alder ernst behoorden uyt te roeyen, seggende onder andere woorden: de Ubiquitisten syn als een vergiftich fenyn, die de Magistraten billic niet en behoorden in hare steden te dulden, noch door de vingers te sien, maer met alle ernst sulken vergiftigen fenyn, daer soo veele sielen mede vergift worden, uyt te roelen". Dit behoren de overheden te doen — aldus het verdere verslag — als voedsterheren der Kerk, die eens rekenschap zullen moeten geven. En dan volgt de klacht, dat de ene dag een verbod wordt uitgegeven, maar dat het samenkomen der luthers en de andere dag weer oogluikend toegelaten wordt. En tenslotte komt nog de beschuldiging, dat de luthers samen met de roomsen in Brussel en Antwerpen de gereformeerden uit de stad zouden hebben geworpen, en dat zij dit ook nu nog zouden doen als zij er de macht toe bezaten; evenzo, dat de luthers in wezen revolutionair zouden zijn. Dit laatste zal wel zien op de houding van de luthers ten aanzien van de afzwerping van Filips II in 1581.

Het bovenstaande is maar een verslag, maar we krijgen toch wel een indruk, hoe in de prediking de bezwaren breed werden uitgemeten, zij het niet zonder overdrijving. Ook blijkt, dat men de houding der luthers in Antwerpen en Brussel voor enkele tientallen jaren niet vergeten had, al wordt hun meer aangewreven dan historisch vast staat.

Gelijk gezegd heeft ook Nescher daags na hemelvaartsdag een brief geschreven over wat zich op die dag heeft afgespeeld. We lezen:

„Maer Sr. Verporten, ick kan Ue. ook niet bergen (verbergen, I. d. W.), dat hier Gasparus Soon gisteren op hemelvaertsdach so schantlick heeft uitgefahren over ons, dat Plantius tot jarent niet so leelyk heeft gemaket. Dese jonge lecker van 25 off 26 jaren heeft ons so gelastert, ende heeft de gantze predige daermit toegebracht, dat wi solcken oproer tot Antwerpen, Brussel gemaket hebben, gelick Ue. Lempuut in specie alles schrijvet in desen ingeslagen (bedoeld is vermoedelijk, dat het schrijven van Leemput bij dat van Nescher werd ingesloten, I. d. W.). Wante he heeft het selvest gehort, mit noch eenen. En des achtmoens (namiddag, I. d. W.) so heeft Mester Fransoys (bedoeld is waarschijnlijk de predikant Franciscus Lansbergen, I. d. W.) desgelicken gedaen, dat het voek anders nergens dan tot oproer gewecket wert".

En dan volgt een mededeling, waaruit blijkt, hoeveel stof is opgewaaid door het geschrift van Nicolai tegen Plancius:

„Gasparus de oudste prediger, de yss (is, I. d. W.) gere(i)set nae Emden, so men hier secht, om mit Philippum Nicolai een colloquium te houden, ende dat boek te wederleggen. Dat yss hier aller Calvinisten mondt voll. Maer ick dencke niet. De advocaat Laer in den Hage, de seide oock, dat heet (hij t, I. d. W.) gehort hadde. Maer sommige segge, hy sy na Groningen op dat (niet leesbaar) raet aff te schaffen. Dat gelove ick aldesbest. So ghi daer wat van horden, te witten van den colloquio mit Philippo Nicolay, so laet ons wetten".

In het vervolg van deze slecht gestyleerde en vol fouten-geschreven brief (Nescher was een buitenlander) wordt gesproken over het voornemen een request in te dienen bij de magistraten tegen de „lasteringen" der calvinisten en een openbaar dispuut aan te bieden om hun de mond te stoppen. Hij vraagt daar nader advies over:

„Daerom lieve broder Verporten so wilt doch dese

sake mit onsen confraters aldaer overleggen. Wante Niclas van Damme sall morgen daer comen, en sall dat request mit brengen. Wilt ghyt doch aldaer corrigeren, wat daer aff off toe nutte yss, dat wilt ghyt doch daer aff off toe doen. Dyrick Aertzen (een van de ouderlingen, I. d. W.) fyndet heel goet, dat ment overgeve aen burgemeesters en de vroetschap, want daer sint nu alderley voek inne, de het solvest geraden vynde over te geven. Wante de predicanten maken van ons solcke oproerers, dat wi haer ten laesten uitjagen sollen, so se allen dach predigen. Nu ick mit der wonninge (metterwoon, I. d. W.) sy comen (Nescher was eerst door Amsterdam uitgeleend, maar kreeg in Rotterdam in 1604 een vaste

De wortel der waarachtige reformatie

Alzo zegt de HERE: De hemel is Mijn troon, en de aarde is de voetbank Mijner voeten; waar zou dat huis zijn, dat gijlieden Mij zoudt bouwen? en waar is de plaats Mijner rust?

Want Mijn hand heeft al deze dingen gemaakt, en al deze dingen zijn geweest, spreekt de HERE; maar op deze zal Ik zien, op de arme en verslagene van geest, en die voor Mijn Woord heeft.

Jesaja 66:1, 2.

In het tweede gedeelte van zijn troostboek¹⁾ mag Jesaja aan het Bondsvolk-in-ballingschap profeteren de beloften des HEREN inzake wederkeer en reformatie. Want de HERE vergeet en verlaat Zijn Adventagemeente niet, al wordt zij om haar ontrouw en afhoerering in de smeltkroes van Zijn louterende gerichten geworpen. Hij ziet in genade en trouw naar Zijn bruid om, en zelfs in die allerdonkerste dagen blijven de klokken van Advent luiden: Hij zal Zijn volk uit de ballingschap terugvoeren, en het zal de wederopbouw van stad en tempel ter hand mogen nemen.

Maar de HERE weet, wat van Zijn maaksel zij te wachten.

Tot Zions schariaken schuld heeft immers ook behoord haar vals vertrouwen op de tempeldienst. In Jesaja's eigen tijd, vooral toen hij profeteren moest tegen de zondige tempelcultus in Manasse's dagen, was dat gevaar ontstellend openbaar geworden. En hoe de profeet dat in vlammende, striemende taal heeft moeten geselen, herinnert u zich wel uit het eerste hoofdstuk van zijn boek.

Nu, dat gevaar zal ook weer schillen in het hart des volks, wanneer de bange jaren der ballingschap ten einde komen, en de terugkeer naar vaderland en heilige stad aanstaande is.

Dan zal het woord „reformatie" niet van de lucht zijn.

Want het eerste punt van het program, dat het teruggekeerde Israël zich voorstelt af te werken, zal dan zijn de wederopbouw van het huis des HEREN.

En dat is prachtig, als het maar opkomt uit de goede wortel.

¹⁾ Omvattende de hoofdstukken 40—66.

²⁾ Vergelijk de Perschoou in No. 406 van het „Gereformeerd Gezinsblad" (2 Juli 1951), waarin een artikel van Dr. Joh. Francke wordt geciteerd.

dienst, I. d. W.), nu menen se dull te werden. Daerom so doet hierin dat beste, en als ghi de requeste gesien en gecorrigeert, so sendet se ons mit den allerersten over. Wante we wyken geren vor Pinckstere overgeven mit den allerersten, opdat de Magistraten de noch wat goed sin, door solcke Requesten en Remonsie (remonstrantie, I. d. W.) mochten bericht werden, dat wi solcke luden niet sin, als de predican ten ons uitroepen. En daer moet ook in de Request een presentatie (aanbieding, I. d. W.) gedaen worden van een openbaer colloquium, so sal hier daermit den predican ten de mondt gestoppert werden, de nu so rasen en segge, dat van Christi gebort gheen schreckliker lere geweest yss, als wi hebben".

I. d. W.

UIT DE SCHRIFT

Hij, Die de harten kent en doorgrondt, weet echter, dat er ook dan in het hart des volks de mentaliteit zal zijn van: „de rustige gearriveerdheid". De mentaliteit van het: ziezo, de zaak is weer in orde! wij wonen weer in Jeruzalem, wij hebben weer een tempel van Jahweh, de offercultus is naar de wet van Mozes hersteld, de schande en smaad zijn van onze natie afgewist: liebet Jizraël mag ruhig sein! Zion is ge-re-for-meerd, en de kerkzaak wordt op de oude voet voortgezet!

Tegen dat gevaar, tegen die reformatie, welke een schijn-reformatie is, omdat de enig-goede en gezonde wortel er aan ontbreekt, doet de HERE door de mond van Zijn knecht Jesaja, concreet en scherp waarschuwen.

Indien de reformatie-plannen van Zion zó zijn ingesteld, zal de HERE er geen behagen in kunnen hebben, want van die rustige gearriveerdheid heeft Hij een walg.

Want, zo spreekt de HERE, indien gij in deze geestesgesteldheid Mijn Huis zoudt herbouwen, indien gij zó Mijn altaardienst zoudt herstellen, en de ritus van oeremoniën in acht nemen, punctueel en formalistisch —

dan zoudt ge daarmee tonen, blind te zijn voor Mijn majesteit, en geen korrel begrip te hebben voor de wezenlijke betekenis van Mijn gunstverbond: Ik heb heus uw tempel niet nodig. Ik, Die van de hemel Mijn troon maak, Die de aarde stel tot de voetbank Mijner voeten — waar zou dan een huis zijn, dat gij Mij zoudt bouwen, en waar een plaats, Mij tot woonstede? Ik heb dit alles — de wereld en haar volheid — gemaakt met Mijn hand, en zo ontstond dit alles — al het gedeelte des wouds is Mijne, de beesten op duizend bergen — zo Mij hongerde, Ik zou het u niet zeggen, want Mijne is de wereld en haar volheid!²⁾

Denkt dus niet, dat ge Mij een dienst en een gunst bewijst, als gij het Huis te Jeruzalem herbouwt, en de altaarcultus herstelt, en de offers vermenigvuldigt. Want al dat reformatie-vertoon is voor Mij niets waard, als de wortel er aan ontbreekt. En die wortel is, dat ge arm zijt en verslagen van geest, dat ge beeft voor Mijn Woord!

Wilt ge tempelbouw, om weer opnieuw een centraal punt te hebben van nationale trots en eer en glanzing, zodat ge als vroeger met de heidenen kunt wedijveren? En om elgengerechtig te roemen in de

²⁾ Psalm 50:10, 12.

EÉN HERDER.... EÉN KUDDE (VIII)

§ 10. Over de „samenspreking".

Er gaat een hardnekkig gerucht, dat de vrijgemaakte kerken niet willen „samenspreken".

Is dat waar?

We zullen weer de feiten laten spreken.

••

De generale synode van de vrijgemaakte kerken, welke in 1946 te Groningen samenkwam, kreeg o.a. óók te doen met een verzoek tot samenspreking, dat haar was toegezonden door de buitengewone synode van de gebonden kerken, welke in datzelfde jaar in Utrecht vergaderd had.

De groningse synode had wel is waar onoverkomelijke bezwaren om een samenspreking te arrangeren op de wijze, zoals de Utrechtse synode dat aan haar voorstelde. Maar zij besloot desalniettemin toch met algemene stemmen óók harerzijds aan de totstandkoming van een samenspreking tussen over en weer benoemde deputaten mee te werken.

Zij besloot immers o.a. het volgende:

I. „aan de Utrechtse deputaten te melden, dat onze synode bereid is, met hen door deputaten in verbanding te treden;"

II. „een achttal deputaten (met drie secundi) te benoemen, met ruime opdracht voor wat thema en wijze der ontmoeting betreft, doch onder bepaling:

1e. dat het thema der gedachtenwisseling primair zal moeten zijn het geheel der uit de officiële stuk-reconstrueerbare eigenlijke oorzaken der geslagen breuk;

2e. dat de gedachtenwisseling voorshands alleen

schriftelijk geschiede, en door beide partijen gepubliceerd en in de kerkelijke archieven gedeponeerd worde;"

III. „van de eventueel te voeren correspondentie den volledige tekst en van de daarna eventueel volgende mondelinge besprekingen een door alle participanten ondertekend résumé toe te zenden aan de kerkeraden, en dit terstond na verschijning;"

IV. „deputaten te machtigen om, indien zij bijeenroeping eener tusschentijdsche synode wenschelijk mocht achten, hiervan, onder aanwijzing van de gronden voor dit hun gevoelen, aan de kerkeraden en eventueel daarenboven ook aan de classes en particuliere synodes, mededeeling te doen;"⁸⁸⁾

Deze besluiten spreken voor zichzelf.

Ze zijn een royale en ernstige aanvaarding van een samenspreking.

In welke „geest" deze besluiten genomen werden, blijkt voorts duidelijk uit de woorden, welke de voorzitter der synode, Dr. H. Knoop, na de aanvaarding van deze voorstellen sprak. Hij zei o.a.:

„Wij hebben met elkaar gesproken en voor het aanzicht van den Heere geworfeld om gehoorzaam te mogen zijn, zóó, dat het vleesch tot zwijgen werd gebracht en de Naam des Heeren zou verheerlijkt worden. We zien, dat in deze beslissing met groote kracht spreekt het: „Gij zijt mij onvergetelijk". Inderdaad: in dit alles spreekt het broederhart dat pijn heeft en treurt om hen, met wie we onder één dak hebben gewoond. Hier was de profetische broederhand die zocht

⁸⁸⁾ Acta, art. 136.

broeders, die ons hebben uitgestooten, een woord dat roept om het hart van de anderen. En we leggen alles neer aan de voeten van Hem, den Koning der Kerk, en bidden, dat Hij dat pogen der liefde moge zegenen".

Vooral Prof. Schilder had zich beijverd, en in de commissie, welke de behandeling van deze zaak voorbereidde, en als rapporteur, om de synode naar deze beslissing te leiden. De de Vries van Den Haag memoreerde, toen het genoemde besluit gevallen was, zijn arbeid aldus:

„Van de zijde van de Synode van Utrecht, of van haar moderamen is destijds ongeveer 't volgende aan de kerken geschreven: Uit alles blijkt, dat Prof. Schilder meer zijn eigen recht op het oog heeft gehad, dan het heil der Kerken.

Indien ooit, dan zou Prof. Schilder bij de behandeling van deze zaak in de Commissie of ter synode, gelegenheid hebben gehad zichzelf en zijn „gekenktheid" naar voren te schuiven. Met groote dankbaarheid aan den Heere wil ik er op wijzen, dat Prof. Schilder de genade heeft ontvangen, en in de Commissie, en ter Synode, het hem geschiedde onrecht niet naar voren te laten komen, maar alleen te zoeken het heil der Kerken.

Ik herinner aan één uitspraak van Prof. Schilder in de openbare zitting: „Indien het komt tot gedachtenwisseling, zullen we 't heel weling hebben over de geschorsten, en evenmin over de schorsingen, maar heel veel over de kerkrechtelijke theorieën, die achter deze schorsingen liggen".

Tegenover de publieke smaad, is het mij een behoefte hier openlijk den dank aan den Heere uit te spreken voor deze houding van Prof. Schilder"⁸⁹⁾.

⁸⁹⁾ Acta, art. 145.